

Prawa miejskie - 1339

UCHWAŁA Nr XVI / 146 / 11
Rady Miasta Sanoka

z dnia 25 października 2011 r.

**w sprawie Miejskiego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie
i Ochrony Ofiar na terenie miasta Sanoka na lata 2011 – 2013**

Działając na podstawie art. 18 ust. 2 pkt. 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tj. Dz. U. z 2001r. Nr 142 poz. 1591 z późn. zm.) w związku z art. art.6 ust.2 pkt 1 ustawy z dnia 29 lipca 2005r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz.U. Nr 180,poz. 1493 z późn. zm.)

**Rada Miasta Sanoka,
uchwala co następuje;**

§ 1

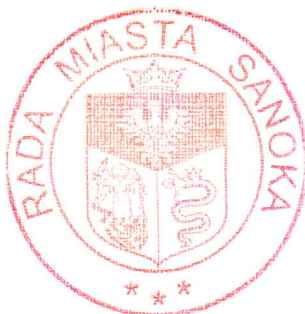
Przyjmuje się do realizacji *Miejski Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie i Ochrony Ofiar na terenie miasta Sanoka na lata 2011 – 2013*, w brzmieniu stanowiącym załącznik do uchwały.

§ 2

Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Miasta Sanoka.

§ 3

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

**Wiceprzewodniczący
Rady Miasta**

Tomasz Dańczyszyn

WICEPRZEWODNICZĄCY
RADY MIASTA
Tomasz Dańczyszyn

**MIEJSKI
PROGRAM
PRZECIWDZIAŁANIA
PRZEMOCY W RODZINIE
I OCHRONY OFIAR
NA TERENIE
MIASTA SANOKA**

SPIS TREŚCI

I. Wstęp	3
II. Podstawa prawna Programu	4
III. Przemoc w rodzinie – opis problemu.....	7
IV. Analiza SWOT.....	9
V. Diagnoza zjawiska przemocy w rodzinie w mieście Sanok.....	11
VI. Cele Programu.....	19
VII. Harmonogram działań Gminnego programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2011 – 2013.....	20
VIII. Zasoby instytucjonalne miasta Sanoka.....	24
IX. Finansowanie Programu.....	25
X. Monitoring i ewaluacja.....	26
Literatura	27
Spis tabel	28

I. WSTĘP

Przemoc w rodzinie jako problem ogólnospołeczny ujmowany w kontekście łamania praw człowieka znalazł odzwierciedlenie w wielu dokumentach międzynarodowych. Sygnującym je krajom zlecono podjęcie wszelkich niezbędnych działań w celu wyeliminowania przemocy w rodzinie i ochrony ofiar.

Próba podjęcia celowych, zamierzonych oraz jednolitych działań na rzecz zapobiegania przemocy w rodzinie w Polsce jest ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. Nr 180, poz. 1493 z póź. zm.). Ustawa ta została uchwalona „w celu zwiększenia skuteczności przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz inicjowania i wspierania działań polegających na podnoszeniu świadomości społecznej w zakresie przyczyn i skutków przemocy w rodzinie”. W ten sposób zrobiony został pierwszy krok ku podniesieniu świadomości społecznej w zakresie zwalczania zjawiska przemocy w rodzinie. Nadano działaniom z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie ramy prawne, podnoszące tym samym rangę zadań realizowanych przez instytucje rządowe, samorządowe i pozarządowe.

Pomimo tego, iż przemoc w rodzinie jest problemem trudnym do zdiagnozowania, to zdaniem specjalistów rozmiary i szkodliwość zjawisk związanych z przemocą w rodzinie wskazują, że jest to jeden ze szczególnie ważnych problemów społecznych w Polsce. Wymaga on podjęcia szerokiego, dobrze zorganizowanego i zaplanowanego na kilka lat programu przeciwdziałania, którego realizacja powinna przyczynić się do poprawy stanu bezpieczeństwa życia codziennego.

W celu efektywnego przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz zmniejszania jej negatywnych następstw w życiu społecznym i rodzinnym tworzy się **Miejski Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie i Ochrony Ofiar na terenie miasta Sanoka na lata 2011 - 2013**, zwany dalej **Programem**. Zawiera on: podstawy prawne działania, zasady działania, opis problemu, wymienia realizatorów i adresatów Programu, instytucje i organizacje współpracujące. Program przedstawia też cel główny i cele szczegółowe oraz charakterystykę zjawiska przemocy w rodzinie, dostępne dane na temat przemocy w rodzinie w Sanoku w latach 2007 – 2010. Istotną częścią Programu jest harmonogram działań.

Cele, działania i zadania Programu będą podlegać ewaluacji i odpowiadać na potrzeby mieszkańców Sanoka, w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Program jest skierowany nie tylko do różnego rodzaju służb społecznych, instytucji czy organizacji pozarządowych, ale także do lokalnej społeczności Miasta Sanoka oraz do wszystkich tych, którzy na co dzień są świadkami przemocy, doznają przemocy lub też ją stosują. Program ten ma także charakter profilaktyczny i edukacyjny. Ma on zmienić wiele funkcjonujących w naszej świadomości mitów i stereotypów na temat przemocy w rodzinie.

Program został opracowany przez pracowników Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Sanoku pod redakcją Ewy Sieradzkiej i Leszka Faluszcza.

II. PODSTAWA PRAWNA PROGRAMU

Podstawę prawną Programu tworzą:

1. Dokumenty ONZ

- **Karta Narodów Zjednoczonych z 1945 roku**
- **Powszechna Deklaracja Praw Człowieka z 1948 roku**
- **Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych z 1966 roku**
- **Konwencja w sprawie eliminacji wszelkich form dyskryminacji kobiet z 1979 roku**
- **Deklaracja o eliminacji przemocy wobec kobiet z 1993 roku**

2. Dokumenty Unii Europejskiej

- **Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej z 2000 r.**
Dokument zapewnia o nienaruszalności, ochronie i poszanowaniu godności osobistej (art.1), o poszanowaniu ludzkiej integralności fizycznej i psychicznej (art.3). Potwierdza zakaz stosowania tortur i niehumanitarnego lub poniżającego traktowania lub karania (art.4), zakaz handlu ludźmi (art. 5), prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego (art. 6), a także zakaz dyskryminacji, w tym ze względu na płeć (art. 21).
- **Program Daphne**
Najważniejsze cele: walka z wszelkimi formami przemocy fizycznej, seksualnej i psychicznej wobec dzieci, młodzieży i kobiet, w tym m.in.: zapobieganie i zwalczanie wykorzystywania seksualnego, przemocy w rodzinie, przemocy w szkole oraz zapewnienie wsparcia ofiarom przemocy i grupom ryzyka)
- **Rezolucja Parlamentu Europejskiego w sprawie obecnej sytuacji oraz przyszłych działań w zakresie zwalczania przemocy wobec kobiet (2004-2020)**
- **Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno – Społecznego w sprawie przemocy domowej wobec kobiet.**

3. Prawo polskie wobec problemu przemocy w rodzinie

- **Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej** (Dz. U. 1997 r. Nr 78, poz. 483)
- **Kodeks Karny** (Dz. U. 1997 r. Nr 88, poz. 553)
Art. 207 kk uznaje przemoc w rodzinie za przestępstwo – „za znęcanie się psychiczne czy fizyczne nad osobą najbliższą lub pozostającą w zależności od sprawcy przewidywana jest kara”.
Inne art. związane z przemocą: art. 156, 157, 160 § 2, art. 190, art. 191, art. 197, art. 199, art. 200, art. 208, art. 209, art. 210, art. 211, art. 216 § 1, art. 217, art. 278 § 4, art. 279, art. 284 kodeksu karnego.
- **Kodeks Rodzinny i Opiekuńczy** (Dz. U. 1964 r. Nr 9, poz. 59)
Kwestie dotyczące przemocy zawarte są w: art. 52, art. 56, art. 61-65, art. 57, art. 58 § 2 i 3, art. 84 i art. 133
- **Ustawa z dnia 29 lipca z 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie** (Dz. U. Nr 180, poz. 1493 z późn. zm.)
Ustawa m.in. wskazuje rozwiązania, które mają zapewnić lepszą ochronę prawną ofiarom przemocy domowej. Zobowiązuje również gminy i powiaty m.in. do tworzenia własnych programów przeciwdziałania przemocy domowej, prowadzenia poradnictwa, interwencji

kryzysowej, prowadzenia ośrodków wsparcia dla ofiar przemocy oraz, co również istotne, do przygotowania i prowadzenia programów korekcyjno - edukacyjnych dla sprawców przemocy.

- **Ustawa z dnia 26 października 1982 roku o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi** (Dz. U. z 2007 r. Nr 70 poz. 473 z późn. zm.)
- **Ustawa z dnia 12.03.2004 r. o pomocy społecznej** (Dz.U. z 2009 r. Nr 175 poz. 1362 z późn. zm.)
- **Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie przyjęty Uchwałą Nr 162/2006 Rady Ministrów z dnia 25 września 2006 r.**
- **Wojewódzki Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2010 – 2013 przyjęty uchwałą Nr LIII/1021/10 Sejmiku Województwa Podkarpackiego z dnia 9 listopada 2010 r.**
- **Uchwała Nr XXXVI/ 295 / 08 Rady Miasta Sanoka z dnia 22 grudnia 2008 r. w sprawie przyjęcie "Gminnej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Miasta Sanoka na lata 2009 – 2015"**
- **Uchwała Nr LXIII / 474 /10 Rady Miasta Sanoka z dnia 22 lipca 2010r. w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Przeciwdziałania Narkomanii w Sanoku na lata 2010-2012**
- **Uchwała Nr VII/44 /11 Rady Miasta Sanoka z dnia 31 marca 2011 r. w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych na rok 2011**
- **Uchwała Nr LXV/ 508 / 10 Rady Miasta Sanoka z dnia 12.10.2010r. w sprawie określenia szczegółowego sposobu konsultowania z organizacjami pozarządowymi i podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie projektów aktów prawa miejscowego w dziedzinach działalności statutowej tych organizacji**
- **Uchwała Nr III/ 16 /10 Rady Miasta Sanoka z dnia 22 grudnia 2010r. w sprawie uchwalenia "Programu współpracy Gminy Miasta Sanoka z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami uprawnionymi do prowadzenia działalności pożytku publicznego na rok 2011"**
- **Uchwała Nr III/ 17 /10 Rady Miasta Sanoka z dnia 22 grudnia 2010r. w sprawie określenia trybu, sposobu powoływania i odwoływania członków Zespołu Interdyscyplinarnego ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz szczegółowych warunków jego funkcjonowania.**

Obowiązek realizacji zadań w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie jest jednym z obowiązkowych elementów działań samorządów lokalnych na poziomie gminy i wynika z następujących przepisów prawnych:

1. Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. Nr 180 poz. 1493 z późn. zm.)

Art. 6.

1. Zadania w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie są realizowane przez organy administracji rządowej i jednostki samorządu terytorialnego na zasadach określonych w przepisach ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2009 r. Nr 175, poz. 1362, z późn. zm.) lub ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz. U. z 2007 r. Nr 70, poz. 473, z późn. zm.), chyba że przepisy niniejszej ustawy stanowią inaczej.

Do zadań własnych gminy należy w szczególności tworzenie gminnego systemu przeciwdziałania:

- 1) opracowanie i realizacja gminnego programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy w rodzinie;
- 2) prowadzenie poradnictwa i interwencji w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie w szczególności poprzez działania edukacyjne służące wzmocnieniu opiekuńczych i wychowawczych

- kompetencji rodziców w rodzinach zagrożonych przemocą w rodzinie;
3) zapewnienie osobom dotkniętym przemocą w rodzinie miejsc w ośrodkach wsparcia;
4) tworzenie zespołów interdyscyplinarnych.

Art. 9.

1. Organy administracji rządowej i samorządowej współdziałają z organizacjami pozarządowymi oraz kościołami i związkami wyznaniowymi w zakresie udzielania pomocy osobom dotkniętym przemocą, oddziaływania na osoby stosujące przemoc oraz podnoszenia świadomości społecznej na temat przyczyn i skutków przemocy w rodzinie.
2. Organy administracji rządowej lub samorządowej mogą zlecać realizację zadań określonych w ustawie w trybie przewidzianym w ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2010 r. Nr 234, poz. 1536, z późn. zm.).

Art. 12.

1. Osoby, które w związku z wykonywaniem swoich obowiązków służbowych lub zawodowych powzięły podejrzenie o popełnieniu ściganego z urzędu przestępstwa z użyciem przemocy w rodzinie, niezwłocznie zawiadamiają o tym Policję lub prokuratora.
2. Osoby będące świadkami przemocy w rodzinie powinny zawiadomić o tym Policję, prokuratora lub inny podmiot działający na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

2. Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (tj. – Dz. U. z 2009 r. Nr 175, poz. 1362, z późn. zm.)

Art. 7. Pomocy społecznej udziela się osobom i rodzinom w szczególności z powodu:

- 7) przemocy w rodzinie;

Art. 17 ust.1. Do zadań własnych gminy o charakterze obowiązkowym należy:

- 1) opracowanie i realizacja gminnej strategii rozwiązywania problemów społecznych ze szczególnym uwzględnieniem programów pomocy społecznej, profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych i innych, których celem jest integracja osób i rodzin z grup szczególnego ryzyka;
- 10) praca socjalna;
- 13) tworzenie gminnego systemu profilaktyki i opieki nad dzieckiem i rodziną;

Art. 17 ust. 2. Do zadań własnych gminy należy:

- 3) prowadzenie i zapewnienie miejsc w domach pomocy społecznej i ośrodkach wsparcia o zasięgu gminnym oraz kierowanie do nich osób wymagających opieki;
- 4) podejmowanie innych zadań z zakresu pomocy społecznej wynikających z rozeznanych potrzeb gminy, w tym tworzenie i realizacja programów osłonowych;

Art. 18. ust. 1. Do zadań zleconych z zakresu administracji rządowej realizowanych przez gminę należy:

- 6) realizacja zadań wynikających z rządowych programów pomocy społecznej, mających na celu ochronę poziomu życia osób, rodzin i grup społecznych oraz rozwój specjalistycznego wsparcia.

III. PRZEMOC W RODZINIE – OPIS PROBLEMU

Rodzina stanowi podstawową komórkę społeczną, fundamentalny, konstytutywny element każdego społeczeństwa. Stanowi nie tylko naturalne źródło życia ludzkiego, lecz także właściwe środowisko, w którym osoba może normalnie i zdrowo rozwijać się pod względem fizycznym i duchowym. Rodzina kształtuje ducha człowieka, jego charakter, osobowość, przekazuje system wartości, normy postępowania i wzorce zachowania. Źródłem rodziny jest człowiek, który z natury swej jest bytem społecznym. Szuka on kontaktu z drugim człowiekiem i wchodzi z nim w relację, tworząc elementarny związek społeczny oparty na miłości. Rodzina to system społeczny, w której każda jednostka zależna jest od pozostałych. Zmiana jednej jednostki powoduje zmiany pozostałych, a nawet możliwość wystąpienia negatywnych skutków dla całości rodziny.

W przypadku dezorganizacji, rodzina nie jest w stanie realizować podstawowych zadań. Relacje wewnątrzrodzinne ulegają zaburzeniu, łamane są reguły, a zachowania poszczególnych członków rodziny stają się bardziej niezgodne z normami prawnymi i moralnymi oraz oczekiwaniami społecznymi.

Przemoc jest zjawiskiem występującym powszechnie w naszym społeczeństwie i dotyczy rodzin o różnym statusie społecznym. Jest zarówno skutkiem jak i przyczyną dysfunkcji w rodzinie. Bez wątpienia należy ją zaklasyfikować do kategorii zachowań negatywnych i szkodliwych społecznie. Mimo, że w relacjach międzyludzkich istniała od zawsze, niestety mówiono o niej niewiele. Przemocy domowej nie postrzegano jako poważnego zaburzenia w funkcjonowaniu rodziny, to jest takiego, które prowadzi do poważnych naruszeń norm moralnych i prawnych, czasem tragicznych skutków, a w skrajnych przypadkach do poważnych okaleczeń czy zabójstw. Ujawniano jedynie wyjątkowo okrutne i budzące sprzeciw społeczny pojedyncze zdarzenia z historii rodzin, w których doszło do tragedii zapominając, że dla wielu ludzi dom rodzinny jest miejscem zagrożenia, poniżenia, terroru, lęku, rozpacz, a dramaty które przedostały się do wiadomości publicznej są skutkiem wieloletnich cierpień, tym boleśniejszych, że rozgrywanych przy ogólnej społecznej akceptacji. Ofiary przemocy domowej doświadczają lęku, cierpienia, bezsilności, przygnębienia i rozpacz. Ich ciało i psychika doznają ostrych urazów i podlegają długotrwałemu procesowi niszczącego stresu i zagrożenia.

Mówiąc o zjawisku przemocy oraz o sposobach jej przeciwdziałania, a także pomocy ofiarom i sprawcom, konieczne jest na wstępie zdefiniowanie najważniejszych pojęć związanych z tym tematem. W słowniku języka polskiego przemoc jest definiowana jako: *fizyczna przewaga wykorzystana do czynów bezprawnych dokonywanych na kimś, narzucona bezprawnie władza, panowanie*¹.

Rada Europy w 1986 roku zdefiniowała zjawisko przemocy określając terminem „*przemoc domowa*” (...) *każde działanie jednego z członków rodziny lub zaniedbanie, które zagraża życiu, cielesnej i psychicznej integralności lub wolności innego członka rodziny bądź poważnie szkodzi rozwojowi jego (jej) osobowości*².

Najczęściej stosowana definicja przez osoby zajmujące się pomocą to: *działanie lub zaniechanie dokonywane w ramach rodziny przez jednego z jej członków przeciwko pozostałym, z wykorzystaniem istniejącej lub stworzonej przez okoliczności przewagi siły lub władzy, godzące w ich prawa lub dobra osobiste, a w szczególności w ich życie lub zdrowie (fizyczne czy psychiczne), powodujące u nich szkody lub cierpienie*³.

Według definicji zawartej w art. 2 pkt. 2 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. Nr 180, poz. 1493 z późn. zm.) przemoc to: *jednorazowe albo powtarzające się umyślne*

1 Słownik Języka Polskiego. PWN, Warszawa 1993

2 Materiały Rady Europy – 1989. [W:] „Niebieska Linia”. Nr4/1999.

3 J.Melibruda, R.Durda, H.D.Sasal: O przemocy domowej. Poradnik dla lekarza pediatri. PARPA, Warszawa 1998, s.8.

działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste osób wymienionych w pkt. 1 (członek rodziny – osoba najbliższa w rozumieniu art. 115 § 11 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks Karny), w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą.

Rodzaje przemocy:

- **Przemoc fizyczna** - popychanie, odpychanie, obezwładnianie, przytrzymywanie, policzkowanie, szczypanie, kopanie, duszenie, bicie otwartą ręką i pięściami, bicie przedmiotami, ciskanie w kogoś przedmiotami, parzenie, polewanie substancjami żrącymi, użycie broni, porzucanie w niebezpiecznej okolicy, nieudzielanie koniecznej pomocy, itp.
- **Przemoc psychiczna** - wyśmiewanie poglądów, religii, pochodzenia, narzucanie własnych poglądów, karanie przez odmowę uczuć, zainteresowania, szacunku, stała krytyka, wmawianie choroby psychicznej, izolacja społeczna (kontrolowanie i ograniczanie kontaktów z innymi osobami), domaganie się posłuszeństwa, ograniczanie snu i pożywienia, degradacja werbalna (wyzywanie, poniżanie, upokarzanie, zawstydzanie), stosowanie gróźb, itp.
- **Przemoc seksualna** - wymuszanie pożycia seksualnego, wymuszanie nieakceptowanych pieszczot i praktyk seksualnych, wymuszanie seksu z osobami trzecimi, sadystyczne formy współżycia seksualnego, demonstrowanie zazdrości, krytyka zachowań seksualnych kobiety, itp.
- **Przemoc ekonomiczna** - odbieranie zarobionych pieniędzy, uniemożliwianie podjęcia pracy zarobkowej, nie zaspakajanie podstawowych materialnych potrzeb rodziny, itp.
- **Zaniedbanie** – to zjawisko społeczne odnosi się w szczególności do relacji dziecko – rodzic. Będzie to ciągle niezaspokajanie podstawowych potrzeb fizycznych i emocjonalnych dziecka oraz brak zapewnienia właściwej uwagi i troski rodzicielskiej m.in. w zakresie:
  - emocjonalnego kontaktu i więzi;
  - reagowania na trudności, które przeżywa dziecko;
  - okazywania wsparcia, troski, zainteresowania i opieki;
  - otwartości na potrzeby dziecka;
  - zapewnienia odpowiednich warunków materialnych, socjalnych;
  - właściwego ubioru, który będzie dostosowany do wieku i pory roku;
  - opieka medyczna i edukacja;
  - odpowiednie pokierowanie rozwojem.

Zaniedbanie nie wiąże się z użyciem siły, jednak może powodować poważne szkody psychiczne oraz uszczerbek na zdrowiu.

IV. ANALIZA SWOT

Analiza SWOT to metoda diagnozy sytuacji społeczności lokalnej (zasobów miasta Sanoka i otoczenia zewnętrznego). Nazwa tej metody pochodzi od pierwszych liter słów określających w języku angielskim istotę przedmiotu analizy, tj.: strenght (siła), weakness (słabość), opportunities (szanse) i threats (zagrożenie).

Technika ta, ocenia zarówno wewnętrzne, jak i zewnętrzne czynniki, mogące mieć wpływ na powodzenie zmniejszenia rozmiaru przemocy w rodzinie i stanowi użyteczną pomoc prowadzącą do dokonania analizy zasobów i otoczenia miasta Sanoka oraz określenia priorytetów działania.

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
• Dobrze przygotowana i stale doskonaląca umiejętności kadra instytucji działających na rzecz rodziny; • Znajomość problemu i dobrze działające służby zajmujące się profilaktyką i wsparciem rodzin zagrożonych patologiami; • Odpowiedzialność osobista i zaangażowanie, otwartość specjalistycznej kadry, • Rosnące wzajemne zaufanie do osób i instytucji, • Dobre kontakty z mediami, • Istniejące zaplecze instytucjonalne	• Niewystarczająca infrastruktura socjalna gminy; • Brak wypracowanych systemów wspomagania działań profilaktycznych; • Brak spójnego systemu współpracy pomiędzy podmiotami działającymi na rzecz rodzin zagrożonych przemocą (prokuratura, policja, sądy, pomoc społeczna) - słaby przepływ informacji, - niedopracowane, nie działające optymalnie procedury, - zjawisko izolowanie się instytucji, • Niedostateczna liczba specjalistycznej kadry, • Brak systemu szkoleń interdyscyplinarnych, • Niedostateczna wiedza o wzajemnych kompetencjach i zapleczu, • Brak koordynacji działań w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie • Niedostateczne wykorzystanie przez organy ścigania i wymiar sprawiedliwości już istniejących przepisów prawnych (np. zakaz zbliżania się do ofiary, nakaz opuszczenia lokalu, zobowiązanie do udziału w programach korekcyjno – edukacyjnych), • Brak warunków do wykonania egzekucji eksmisji wobec sprawców przemocy (brak pomieszczeń tymczasowych w zasobach

	gminy Sanok), • Niski poziom świadomości społecznej na temat przemocy w rodzinie i jej konsekwencji i wynikająca z tego bierność i tolerancja społeczna dla tego zjawiska,
SZANSE	ZAGROŻENIA
• Możliwość pozyskiwania środków finansowych z Unii Europejskiej • Zmiany ogólnopolskie w polityce prorodzinnej, • Włączanie się w kampanie przeciw przemocy domowej przedstawicieli władz samorządowych, organizacji pozarządowych, Kościoła, itp. • Wzrost świadomości zarówno wśród kadr instytucji, jak i społeczności lokalnej w kwestii działań nakierowanych na przeciwdziałanie przemocy, w tym przemocy domowej, • Systematyczne podnoszenie kwalifikacji przez kadrę zajmującą się problematyką przemocy w rodzinie, • Gotowość do współpracy służb, instytucji i organizacji pozarządowych	• Obecnie brak stałego zabezpieczenia finansowego dla realizacji niniejszego Programu • Słaba kondycja ekonomiczna rodzin, • Negatywne wzorce zachowań społecznych, • Brak akceptacji środowiska na ujawnianie problemów przemocowych • Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych rodzin, • Problemy alkoholowe członków rodzin • Osamotnienie rodzin zagrożonych przemocą, brak umiejętności pozyskania wsparcia • Niskie wynagrodzenie specjalistów • Brak zaplecza zabezpieczającego egzekucje eksmisji sprawców przemocy w rodzinie • Nadal funkcjonujące w społeczeństwie mity, przekonania i stereotypy na temat przemocy w rodzinie, • Skomplikowane procedury pozyskiwania środków finansowych z Unii Europejskiej, • Brak jednolitej metodologii zbierania danych nt. przemocy w rodzinie, co skutkuje niepełną diagnozą i niewystarczającym rozeznaniem potrzeb, • Mała przejrzystość zasad finansowania działalności różnych instytucji i organizacji pomocowych

V. DIAGNOZA ZJAWISKA PRZEMOCY W RODZINIE W MIEŚCIE SANOK

Właściwe zdiagnozowanie zjawiska przemocy w rodzinie jest bardzo trudne. Istniejące statystyki pozwalają oszacować jedynie jego przybliżone rozmiary. Dzieje się tak przynajmniej z kilku powodów: oficjalne statystyki nie obejmują niezgłaszanych przypadków przemocy, a problematyka przemocy jest delikatna i drażliwa, stąd proces badawczy napotyka na liczne bariery metodologiczne.

Na chwilę obecną Gmina Miasta Sanok pobodnie jako większość jednostek administracji na szczeblu gminy, nie posiada diagnozy problemów przemocy domowej ujętej w formie analizy ilościowo – jakościowej. Istnieją jednak dane statystyczne będące w posiadaniu kilku instytucji rejestrujące zjawisko przemocy domowej, na podstawie której można byłoby prowadzić pogłębioną diagnozę zjawiska. Do instytucji prowadzących takie statystyki należą: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Sanoku, Komenda Powiatowa Policji w Sanoku oraz Sąd Rejonowy w Sanoku. Dane te dotyczą jednak sytuacji gdy przemoc domowa zostanie ujawniona i zgłoszona do danej instytucji. Prezentowane poniżej dane nie obrazują jednak skali zjawiska.

Pierwszą instytucją zbierającą dane dotyczącą zjawiska przemocy rodzinie jest Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Sanoku.

Dane dotyczące zjawiska przemocy są zbierane w ramach prowadzonej sprawozdawczości w tym: sprawozdania MPIPS 03, od 2007 r. także na podstawie formularza sprawozdania z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie.

Tabela 1. Problematyka przemocy w rodzinie na tle liczby osób korzystających z pomocy MOPS Sanok na podstawie przepisów ustawy o pomocy społecznej.

	2007		2008		2009		2010	
	liczba rodzin	liczba osób w rodzinie	liczba rodzin	liczba osób w rodzinie	liczba rodzin	liczba osób w rodzinie	liczba rodzin	liczba osób w rodzinie
Liczba rodzin i osób w rodzinach objętych pomocą w postaci świadczeń	1175	3322	1097	2672	1043	2623	1097	2672
Przemoc jako powód przyznania pomocy w MOPS Sanok	0	0	3	16	19	68	9	25
Alkoholizm jako powód przyznania pomocy	93	179	86	172	104	170	110	170

Dane MOPS Sanok. Sprawozdanie MPIPS 03

Jak wynika z powyższej tabeli problematyka przemocy domowej jako powód przyznania pomocy jest znikomym zjawiskiem. Po raz pierwszy pojawia się dopiero w roku 2008 po wprowadzeniu w życie Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy. Liczba osób korzystających z świadczeń pomocy społecznej w przypadkach gdy przyczyną udzielenie wsparcia jest przemoc jest marginalnie niska i nie oddaje skali zjawiska. Przyczyną takiego stanu rzeczy jest fakt, iż problematyka przemocy była zazwyczaj umiejscowiona w zakresie działań organów ścigania, policja i prokuratura, a w pomocy społecznej jako odrębne zjawisko zaistniała stosunkowo późno. Ważnym zadaniem na kolejne lata będzie wykształcenie mechanizmów diagnozowania problemu i podejmowania działań skierowanych w związku ze zjawiskiem przemocy.

Tabela 2 Realizacja zadań w zakresie przemocy domowej w formie interwencji kryzysowej realizowanej w MOPS Sanok w ramach Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy Domowej w latach 2008 – 2010.

	2008		2009		2010	
	liczba rodzin	liczba osób w rodzinie	liczba rodzin	liczba osób w rodzinie	liczba rodzin	liczba osób w rodzinie
Liczba interwencji kryzysowych ogółem	18	64	19	68	19	68
w tym udzielana dzieciom	8	bd	9	36	9	36
współmałżonką w tym partnerom w związkach nieformalnych	9	bd	9	28	9	28
innym osobom w rodzinie	1	bd	1	4	1	4
Liczba wypełnionych Niebieskich kart w rodzinach	3		19		19	

Dane MOPS Sanok. Ankieta dotycząca przemocy w rodzinie dla PUW Rzeszów.

Od 2009 r. Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Sanoku prowadzi na zlecenie Podkarpackiego Urzędu Wojewódzkiego w Rzeszowie ankietę na temat problemów przemocy w rodzinie. Ankieta taka jest skierowana do wszystkich samorządów gminnych na terenie Województwa Podkarpackiego na podstawie zapisów art. 7 ust. 1 pkt 2 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. Diagnozuje ona problematykę przemocy w rodzinie także wśród osób którym nie są przyznawane świadczenia finansowe z pomocy społecznej.

Tab. 3 Przemoc w rodzinie oraz częstotliwość jej występowania zarejestrowana w Ośrodku Pomocy Społecznej w Sanoku w latach 2009-2010

Rok	Liczba rodzin w których występuje zjawisko przemocy	Częstotliwość		
		1 raz w roku	2-5 razy w roku	6 razy w roku i więcej
2009	47	10	23	14
2010	55	10	10	35

Dane MOPS Sanok. Ankieta dotycząca przemocy w rodzinie dla PUW Rzeszów.

Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Sanoku w swoich zasobach nie ma pełnej statystyki dotyczącej zjawiska przemocy w rodzinie. W 2009 roku zjawisko przemocy odnotowano w 47 rodzinach, w roku 2010 – w 55 rodzinach.

W latach 2009 - 2010 przemoc nie była zjawiskiem jednorazowym. W 2010 r. najczęściej powtarzała się ona 6 razy w roku lub więcej, bo w 35 przypadkach. W 10 przypadkach wystąpiła 2-5 razy w roku i w 10 – 1 raz w roku. W 2009 r. w 23 rodzinach przemoc zarejestrowano 2-5 razy w roku.

Tab. 4 Liczba osób poszkodowanych w wyniku przemocy w rodzinie zarejestrowana w Ośrodku Pomocy Społecznej w Sanoku

Rok	Ogółem osoby poszkodowane	KOBIEТЫ			MĘŻCZYŻNI			DZIECI		
		Ogółem	Z tego w wieku poprodukcyjnym	Z tego niepełnosprawni	Ogółem	Z tego w wieku poprodukcyjnym	Z tego niepełnosprawni	Ogółem	Z tego do 13 roku życia	Z tego od 14 do 18 roku życia
2009	146	48	7	9	12	0	2	86	58	28
2010	104	56	11	15	7	3	1	41	30	11

Dane MOPS Sanok. Ankieta dotycząca przemocy w rodzinie dla PUW Rzeszów.

Ze statystyk prowadzonych przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Sanoku wynika, że osób poszkodowanych w wyniku przemocy w roku 2009. było 146, a w roku 2010 – 104 osoby.

W 2009 r. w wyniku przemocy w rodzinie ucierpiało 86 dzieci, 48 kobiet i 12 mężczyzn. Natomiast w 2010 r. przemoc dotknęła 56 kobiet, 41 dzieci i 7 mężczyzn. W latach 2009-2010 najczęściej ofiarami przemocy były kobiety i dzieci.

W 2009 r. niepełnosprawnych kobiet dotkniętych zjawiskiem przemocy było 9, a kobiet w wieku poprodukcyjnym - 7. W 2010 r. kobiet niepełnosprawnych dotkniętych przemocą było 15, a w wieku poprodukcyjnym – 11.

W przypadku dzieci dotkniętych zjawiskiem przemocy w rodzinie w roku 2009 i 2010 najwięcej było dzieci do 13 roku życia.

Tab. 5 Liczba dzieci poszkodowanych w wyniku przemocy przez rodziców/opiekunów pod wpływem alkoholu zarejestrowana w Ośrodku Pomocy Społecznej w Sanoku

Rok	Ogółem	Z tego do 13 roku życia	Kim byli sprawcy?	Z tego od 14 do 18 roku życia	Kim byli sprawcy?
2009	82	54	Rodzice/ konkubenci	28	Rodzice/ konkubenci
2010	41	30	Rodzice	11	Ojciec

Dane MOPS Sanok. Ankieta dotycząca przemocy w rodzinie dla PUW Rzeszów.

Z prowadzonej analizy Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Sanoku w latach 2009 - 2010 wynika, iż prawie w 100% do przemocy domowej wśród dzieci dochodzi pod wpływem alkoholu. Sprawcami przemocy są rodzice i konkubenci. W 2010 r. wśród młodzieży w wieku od 14 do 18 roku życia sprawcami byli wyłącznie ojcowie.

Tab. 6 Sprawcy przemocy w rodzinie wśród osób starszych zarejestrowani w Ośrodku Pomocy Społecznej w Sanoku

Rok	Kim byli sprawcy dla kobiet starszych?	Kim byli sprawcy dla mężczyzn starszych?
2009	Brak danych	Brak danych
2010	3 x mąż 3 x córka 4 x syn 1 x wnuk	2 x syn 1 x córka

Dane MOPS Sanok

Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Sanoku odnotował, iż sprawcami przemocy w rodzinie wśród osób starszych, w 2010 r. byli: syn, córka, mąż i wnuk. Z danych wynika, iż nad starszymi mężczyznami znęcały się wyłącznie dzieci.

Posiadane przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej dane nie są jedynymi dotyczącymi Gminy miasta Sanok. Podobne analizy dotyczące przemocy domowej prowadzone są przez służby prewencyjne w szczególności Policję. Realizacja zadań związanych z przemocą w rodzinie została uregulowana już w 2002 r. kiedy to weszło w życie zarządzenie Nr 21 Komendanta Głównego Policji z dnia 31 grudnia 2002 r. w sprawie sposobu przeprowadzania interwencji domowej wobec przemocy w rodzinie pod nazwą „Niebieskie Karty” (Dz. Urz. KGP Nr 14, poz. 111). Obecnie obowiązującym dla policji aktem prawnym w tym zakresie jest **ZARZADZENIE NR 162 KOMENDANTA GŁÓWNEGO POLICJI z dnia 18 lutego 2008 r. w sprawie metod i form wykonywania przez Policję zadań w związku z przemocą w rodzinie w ramach procedury „Niebieskie Karty”**

Tab. 7 Dane ogólne dotyczące przestępczości ogółem zarejestrowane w Komendzie Powiatowej Policji w Sanoku:

Rodzaj danych	2007	2008	2009	2010
Liczba popełnionych przestępstw ogółem	1536	1549	1370	1558
Liczba wszczętych postępowań ogółem	1502	1491	1452	1536
Liczba przeprowadzonych interwencji domowych – ogółem	Bd	Bd	1490	1400

Dane: Komenda Powiatowa Policji w Sanoku

Liczba popełnionych przestępstw i liczba wszczętych postępowań przez Komendę Powiatową Policji w Sanoku na przestrzeni lat 2007 – 2010 przedstawia się na zbliżonym poziomie. Jedynie w 2009 r. była mniejsza. Liczba przeprowadzonych interwencji domowych w latach 2007 - 2008 nie była objęta statystyką, natomiast w 2010 r. wynosiła 1400 i była mniejsza o 90 w stosunku do roku 2009.

Tab. 8 Dane dotyczące przemocy domowej ogółem zarejestrowane w Komendzie Powiatowej Policji w Sanoku:

Rodzaj danych	2007	2008	2009	2010
Liczba przeprowadzonych interwencji domowych z powodu przemocy domowej	172	108	122	122
Liczba zastosowania procedury Niebieskiej Karty ogółem	172	108	122	122
Liczba informacji przekazanych do innych instytucji w związku z zastosowaniem procedury Niebieskiej Karty	141	157	161	225
W tym liczba informacji przekazanych do MOPS Sanok w związku z zastosowaniem procedury Niebieskiej Karty	16	18	39	66
Liczba spraw skierowanych do prokuratury lub sądu z powodu przestępstw z art. 207 KK	23	9	16	16

Dane: Komenda Powiatowa Policji w Sanoku

Na przestrzeni lat 2007 -2010 Komenda Powiatowa Policji w Sanoku odnotowała najwięcej interwencji domowych z powodu przemocy w rodzinie w 2007 r. (172), w latach 2009 i 2010 po 122, a najmniej w 2008 – 108. Można zauważyć, że z roku na rok liczba interwencji maleje. We wszystkich przypadkach zastosowano procedurę „Niebieskiej Karty”.

W oparciu o „Niebieską Kartę” podejmuje się interwencje w środowisku wobec rodziny dotkniętej przemocą. Założenie tej Karty nie wymaga zgody osoby dotkniętej przemocą. Procedurę „Niebieskiej Karty” mogą wszcząć przedstawiciele jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, Policji, oświaty i ochrony zdrowia.

Informację o założeniu „Niebieskiej Karty” Komenda Powiatowa Policji w Sanoku, przekazywała instytucjom zainteresowanym. Jednakże nie każdy przypadek był zgłaszany do instytucji, szczególnie w 2007 r. Zauważyć należy, iż liczba przekazanych informacji o założeniu „Niebieskiej Karty” do Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Sanoku jest nadal znikoma, chociaż z roku na rok rośnie i w 2010 r. osiągnęła 66.

Wnioskować można, że pomiędzy instytucjami nie dochodzi do płynnej wymiany informacji.

Tab. 9 Dane dotyczące sprawców przemocy domowej zarejestrowane w Komendzie Powiatowej Policji w Sanoku:

Rodzaj danych	2007	2008	2009	2010
Liczba sprawców przemocy domowej – ogółem	172	108	122	122
Liczba sprawców przemocy domowej - mężczyźni	162	107	120	119
Liczba sprawców przemocy domowej – kobiety	10	1	2	3
Liczba sprawców przemocy domowej - nieletni	0	0	0	0
Liczba sprawców przemocy domowej pod wpływem alkoholu ogółem: w tym zatrzymanych w Policyjnej Izbie Zatrzymań	163	101	112	107
Liczba sprawców przemocy domowej pod wpływem alkoholu ogółem zatrzymanych w Policyjnej Izbie Zatrzymań	134	84	97	84
Liczba sprawców przemocy domowej pod wpływem alkoholu – mężczyźni	153	100	110	104
Liczba sprawców przemocy domowej pod wpływem alkoholu - kobiety	10	1	2	3
Liczba sprawców przemocy domowej pod wpływem alkoholu - nieletni	0	0	0	0

Dane: Komenda Powiatowa Policji w Sanoku

Liczba sprawców przemocy domowej ogółem pokrywa się z liczbą przeprowadzonych interwencji domowych z powodu przemocy w rodzinie. Według danych Komendy Powiatowej Policji w Sanoku wynika, że sprawcami przemocy domowej najczęściej są mężczyźni, kobiety zaliczają się do pojedynczych przypadków. Tylko w 2007 r. sprawcami przemocy w rodzinie było 10 kobiet. Nieletni nie są notowani jako sprawcy przemocy. Ponad 80% sprawców przemocy dokonuje przemocy pod wpływem alkoholu. W przypadku kobiet wskaźnik ten osiąga 100%.

Tab. 10 Dane dotyczące ofiar przemocy domowej zarejestrowane w Komendzie Powiatowej Policji w Sanoku

Rodzaj danych	2007	2008	2009	2010
Liczba ofiar przemocy domowej – ogółem	435	221	266	229
Liczba ofiar przemocy domowej – kobiety: ogółem	250	138	146	141
Liczba ofiar przemocy domowej – kobiety w wieku od 18 do 29 lat:	Bd	Bd	Bd	Bd
Liczba ofiar przemocy domowej – kobiety w wieku 30 lat 39 lat	Bd	Bd	Bd	Bd
Liczba ofiar przemocy domowej – kobiety w wieku 40 lat 49 lat	Bd	Bd	Bd	Bd
Liczba ofiar przemocy domowej – kobiety powyżej 50 lat	Bd	Bd	Bd	Bd
Liczba ofiar przemocy domowej – mężczyźni	37	26	19	38
Liczba ofiar przemocy domowej – mężczyźni w wieku od 18 do 29 lat:	Bd	Bd	Bd	Bd
Liczba ofiar przemocy domowej – mężczyźni w wieku 30 lat 39 lat	Bd	Bd	Bd	Bd
Liczba ofiar przemocy domowej – mężczyźni w wieku 40 lat 49 lat	Bd	Bd	Bd	Bd
Liczba ofiar przemocy domowej – mężczyźni powyżej 50 lat	Bd	Bd	Bd	Bd
Liczba ofiar przemocy domowej – dzieci	148	57	101	50

Dane: Komenda Powiatowa Policji w Sanoku

Odnotowana przez Komendę Powiatową Policji w Sanoku liczba ofiar przemocy w latach 2008-2010 przedstawia się na zbliżonym poziomie (kolejno 221, 266, 229), tylko w roku 2007 odnotowano 435 osób, w tym 250 kobiet (57% ogółu).

Duże miejsce wśród ofiar przemocy zajmują dzieci. W 2007 r. przemoc domowa dotknęła 148 dzieci (34% ogółu), w 2008 r. – 57 (26% ogółu), w 2009 r. – 101 (38% ogółu), natomiast w 2010 r. liczba ta zmalała i kształtuje się na poziomie 50 (22% ogółu).

Efektem działań policji jest kierowanie spraw wobec sprawców przemocy do prokuratury oraz do Sądu Rejonowego w Sanoku.

Tab. 11 Dane dotyczące przemocy w rodzinie rozpatrywane przez Sąd Rejonowy w Sanoku wobec mieszkańców Powiatu Sanockiego.

Rodzaj danych	2007	2008	2009	2010
Rozpoznane sprawy z art. 207 § 1 kk	45	41	31	31
W tym skazano	39	27	20	24
Warunkowo umorzono	5	11	11	5
umorzono	1	1	0	2
uniewinniono	0	2	0	0
Rozpoznane sprawy z art. 209 § 1 kk	4	4	6	7
W tym skazano	4	4	6	7
Warunkowo umorzono	0	0	0	0
umorzono	0	0	1	0
uniewinniono	0	0	0	0

Dane: Sąd Rejonowy w Sanoku

W Sądzie Rejonowym w Sanoku z rozpoznania sprawy **z art. 207 § 1 kk** („Kto znęca się fizycznie lub psychicznie nad osobą najbliższą lub nad inną osobą pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy albo nad małoletnim lub osobą nieporadną ze względu na jej stan psychiczny lub fizyczny, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.”) na przestrzeni lat 2007-2010 w Powiecie Sanockim odnotowano najwięcej przypadków w 2007 r. tj. 45, następnie w roku 2008 – 41, a w latach 2009 i 2010 było ich po 31. Większość tych spraw jest rozpatrywana wyrokiem skazującym. W 2007 r. za to przestępstwo skazano 39 osób, w 2008 r. - 27, w 2009 – 20, a w 2010 r. - 24.

Z rozpoznania sprawy **z art. 209 § 1 kk** („Kto uporczywie uchyla się od wykonania ciążącego na nim z mocy ustawy lub orzeczenia sądowego obowiązku opieki przez niełożenie na utrzymanie osoby najbliższej lub innej osoby i przez to naraża ją na niemożność zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.”) na przestrzeni lat 2007-2010 w Powiecie Sanockim odnotowano najwięcej przypadków w 2010 r. - 7, następnie 2009 r. - 6 i po 4 przypadki w latach 2007 i 2008. Za to przestępstwo wszystkie osoby skazano, tylko 1 postępowanie umorzono w 2009 r.

Sąd Rejonowy w Sanoku nie dysponuje danymi z podziałem na miejscowości, zatem trudno jest określić jaka skala spraw związanych z przemocą domową z terenu Miasta Sanoka trafia na wokandę.

Ważną informacją dotyczącą problematyki przemocy jest skąd pochodzi informacja dotycząca tego zjawiska.

Tab. 12 Źródła informacji o przemocy

Instytucja/ osoba	Liczba zgłoszonych osób dotkniętych przemocą	
	2009	2010
Samodzielne zgłoszenie przez osobę poszkodowaną	31	9
Policja	58	52
Kurator Sądowy	5	-

Szkoła	-	4
Rodzina	24	12
Sąsiedzi	5	6
Informacja własna MOPS (wywiad środowiskowy)	23	10
Organizacje pozarządowe	-	9
Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie	-	-
Inne	-	2

Dane MOPS SANOK

Z danych za rok 2009 i 2010 wynika, iż informacja o przemocy w rodzinie najczęściej zgłaszana jest na Policję. Kolejnym istotnym źródłem informacji o zjawisku przemocy są: zgłoszenia przez osoby poszkodowane, wywiady środowiskowe przeprowadzane przez pracowników socjalnych, oraz zgłoszenia rodzin.

Najmniej informacji o zjawisku przemocy MOPS Sanok powziął od Szkół, Kuratora Sądowego, Organizacji pozarządowych. Żadnej informacji MOPS Sanok nie otrzymał od Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie.

Można sądzić, że powyższe wynika z tego, iż instytucje działające na rzecz rodzin zagrożonych przemocą nie współdziałają ze sobą, nie mają spójnego systemu współpracy. Informacje, które posiadają nie wpływają poza mury własnych siedzib. Ponadto można zaobserwować zjawisko izolacji i rywalizacji między instytucjami. Konieczne jest zatem zbudowanie lokalnego systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie, który będzie nie tylko łagodził skutki występującego zjawiska, ale też wykształci instrumenty diagnozowania problemu oraz prowadzenia działań profilaktyczno edukacyjnych.

VI. CELE PROGRAMU

Cel główny:

Zmniejszenie rozmiaru przemocy w sanockich rodzinach poprzez

Cele szczegółowe:

1. systematyczne pogłębianie wiedzy na temat zjawiska przemocy w sanockich rodzinach,
2. zwiększenie dostępności pomocy dla osób doznających przemocy w rodzinie i skuteczności ochrony ich praw,
3. zwiększenie skuteczności działań interwencyjnych i korekcyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie,
4. łączenie i koordynowanie działań lokalnych tj. sektora publicznego i organizacji pozarządowych,
5. podnoszenie świadomości i wrażliwości społecznej na temat zjawiska przemocy w rodzinie,
6. podnoszenie kompetencji służb zajmujących się zjawiskiem przemocy w rodzinie.

Cele będą realizowane poprzez następujące działania:

- **uprzedzające** tj. diagnoza, informacja, edukacja kierowane do ogółu mieszkańców miasta, w tym także do osób zajmujących się zawodowo pomaganiem osobom potrzebującym,
- **interwencyjne** tj. opiekuńcze kierowane do osób doznających przemocy w rodzinie, a pouczające i izolujące kierowane do osób stosujących przemoc w rodzinie,
- **wspierające – terapeutyczne** dla osób uwięzionych w przemoc domową
- **działania edukacyjno - korekcyjne** dla osób uwięzionych w przemoc domową .

VII. HARMONOGRAM DZIAŁAŃ MIEJSKIEGO PROGRAMU PRZECIWDZIAŁANIA PRZEMOCY W RODZINIE I OCHRONY OFIAR W SANOKU NA LATA 2011 – 2013

	Zadania	Sposób realizacji	Podmiot odpowiedzialny (REALIZATOR)
1	Systematyczne diagnozowanie zjawiska przemocy w rodzinie	Nawiązanie współpracy z Państwową Wyższą Szkołą Zawodową w Sanoku w celu wypracowanie wspólnej metodologii zbierania danych nt. zjawiska przemocy w rodzinie. ----- Sporządzanie rocznego raportu na temat zarejestrowanych przypadków przemocy w oparciu o prowadzoną dokumentację. ----- Rejestrowanie przypadków przemocy domowej.	MOPS Sanok PWSZ Sanok ----- Wszyscy realizatorzy programu ----- Wszyscy realizatorzy programu
2	Profilaktyka i edukacja w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie skierowana do różnych grup społecznych	Inicjowanie audycji radiowych, programów telewizyjnych, artykułów w prasie i internecie. ----- Organizowanie i udział w kampaniach społecznych. Kontynuacja kampanii społecznych tj: <i>Stop przemocy!, Nie bądź obojętny – reaguj!</i> ----- Opracowywanie i publikowanie materiałów informacyjnych na temat zjawiska przemocy i instytucji udzielających pomocy. Zakup plakatów, ulotek, broszur.	Lokalne media Rzecznik prasowy Burmistrz Miasta Sanoka ----- MOPS Sanok UM w Sanoku Szkoły i inne placówki oświatowe ----- Wszyscy realizatorzy Programu
3	Promowanie zachowań nieagresywnych i społecznie pożądanych wśród dzieci i młodzieży	Opracowanie i realizacja zajęć psychoedukacyjnych uczących umiejętności społecznych z uwzględnieniem istniejących strategii. Opracowanie i realizacja programów profilaktycznych w zakresie przeciwdziałania przemocy oraz kontynuacja już istniejących programów m.in : <i>Domowi Detektywi, Zły Dotyk NIE, Trzy Koła, Przemoc NIE, Dzieci maltretowane i molestowane, Szkoły agresji – rodzina, media, szkoła,</i>	Szkoły i inne placówki oświatowe, Poradnia Psychologiczno - Pedagogiczna, MOPS Sanok, UM w Sanoku, Policja, Organizacje pozarządowe, Kościół, Związki wyznaniowe

		<i>Zagrożenia związane z internetem</i> Organizowanie alternatywnych (aktywnych) form spędzania czasu wolnego (działalność świetlic, klubów itp.) ----- Stworzenie placówki wsparcia dziennego	----- MOPS Sanok, UM w Sanoku
4	Edukacja osób dorosłych (rodziców, opiekunów)	Opracowanie (zakup) i realizacja programów edukacyjnych na temat przemocy w rodzinie oraz kontynuacja już istniejących programów m.in.: <i>Jak być rodzicem nastolatka, Program Siedmiu Kroków</i> Popularyzacja i zwiększenie dostępności do poradnictwa indywidualnego i grupowego.	Szkoły i inne placówki oświatowe Poradnia Psychologiczno - Pedagogiczna, MOPS Sanok, Punkt Pomocy Psychologiczno Prawnej
5	Udzielanie pomocy i wsparcia osobom doświadczającym przemocy, pozostającym w rodzinie	Zwiększanie liczby osób objętych poradnictwem psychologicznym, pedagogicznym, prawnym, medycznym, socjalnym i popularyzacja tych form pomocy. Wypracowanie jednolitej procedury postępowania podczas interwencji kryzysowej wobec osoby doświadczającej przemocy w rodzinie. ----- Kontynuacja działalności Punktu Pomocy Psychologiczno Prawnej	Wszyscy realizatorzy programu ----- MOPS Sanok
6	Ochrona przed dalszym krzywdzeniem przez sprawcę	Powszechne stosowanie istniejących rozwiązań prawnych mających na celu odseparowanie sprawcy przemocy od ofiary (zakaz kontaktowania się z osobą pokrzywdzoną, tymczasowe aresztowanie, nakaz opuszczenia mieszkania, orzeczenie eksmisji, stworzenie warunków do jej egzekucji).	Sąd Prokuratura Policja UM w Sanoku
7	Udzielanie pomocy i wsparcia osobom doświadczającym przemocy przebywającym w placówkach	Tworzenie i realizacja specjalistycznych programów pomocy psychologicznej dla dzieci i młodzieży – ofiar i świadków przemocy w rodzinie Tworzenie i realizacja programów pomocy opierających się głównie na współpracy ze środowiskiem w celu przyspieszenia	PCPR Sanok MOPS Sanok

		procesu bezpiecznego powrotu dziecka do domu rodzinnego. Przyspieszenie procedur sądowych w sprawach związanych z sytuacją dzieci krzywdzonych w celu skrócenia czasu ich pobytu w placówkach interwencyjnych. Kierowanie na grupy wsparcia ofiar przemocy. Praca socjalna z osobami doświadczającymi przemocy	Sąd MOPS Sanok, Punkt Informacyjno-Konsultacyjny ds. Problemów Alkoholowych w Sanoku, Zespół interdyscyplinarny MOPS Sanok,
8	Działania interwencyjne	Izolowanie sprawców od ofiar, zgodnie z obowiązującymi przepisami. Wprowadzenie do stosowanej już procedury „Niebieskie Karty” obowiązku odbywania rozmów prewencyjnych ze sprawcami przemocy o konsekwencjach prawnych ich czynów i informowanie o możliwości korzystania przez nich z pomocy psychologicznej. Wprowadzenie procedury „Niebieskie Karty” do leczenia odwykowego. Utworzenie pomieszczeń tymczasowych w zasobach miasta Sanok w celu stworzenia warunków do realizacji egzekucji eksmisji sprawców przemocy. Współpraca z ośrodkami wsparcia dla ofiar	Sąd, Prokuratura, Policja Policja, MOPS Sanok, Punkt Informacyjno-Konsultacyjny ds. Problemów Alkoholowych w Sanoku, Miejska Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Szkoły Punkt Informacyjno-Konsultacyjny ds. Problemów Alkoholowych w Sanoku; Placówka Lecznictwa Odwykowego, Miejska Komisja Rozwiązywania problemów Alkoholowych Rada Miasta w Sanoku UM w Sanoku Pobliskie istniejące

		przemocy, z domami samotnej matki	ośrodki
9	Wspieranie osób zawodowo zajmujących się przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie i zwiększenie profesjonalizmu ich działań	Objęcie specjalistycznym szkoleniem pracowników placówek realizujących niniejszy Program. Zapewnienie pomocy psychologicznej - superwizji dla osób zawodowo zajmujących się przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie. Organizowanie interdyscyplinarnych szkoleń z zakresu przeciwdziałania przemocy w celu podniesienia umiejętności pracy z klientem i lepszego radzenia sobie ze stresem. Powoływanie Zespołów Interdyscyplinarnych celem odbywania specjalistycznych konsultacji i dokonywania wyboru skutecznych rozwiązań, w szczególnie trudnych sytuacjach. Pozyskiwanie środków finansowych na szkolenie kadr.	Wszyscy realizatorzy programu
10	Zwiększenie efektywności współpracy służb w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie	Wyznaczenie na poziomie każdej instytucji - Realizatora Programu, osoby odpowiedzialnej za prawidłowe wdrażanie Programu. Rozpowszechnianie uzgodnionych procedur, wytycznych oraz ustaleń dotyczących wymiany informacji pomiędzy instytucjami/organizacjami . Popularyzacja działań profilaktycznych w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie w placówkach służby zdrowia i placówkach oświatowych. Organizowanie konferencji naukowych. Utworzenie sanockiej bazy danych o placówkach i instytucjach świadczących pomoc w sytuacji przemocy w rodzinie.	Wszyscy realizatorzy programu

VIII. ZASOBY INSTYTUCJONALNE MIASTA SANOKA:

- a) Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Sanoku;
- b) Pełnomocnik Burmistrza ds. Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych;
- c) Punkt Informacyjno Konsultacyjny ds. Problemów Alkoholowych w Sanoku;
- d) Punkt Pomocy Psychologiczno – Prawnej dla osób doświadczających przemocy w Sanoku
- e) Poradnia Psychologiczno – Pedagogiczna w Sanoku;
- f) Komenda Powiatowa Policji w Sanoku;
- g) Straż Miejska w Sanoku;
- h) Szkoły i Placówki oświatowe;
- i) Placówki ochrony zdrowia; w tym SP ZOZ Poradnia Leczenia Uzależnień,
- j) Świetlice środowiskowe i socjoterapeutyczne
- k) Organizacje pozarządowe i instytucje kościelne;
- l) Prokuratura Rejonowa w Sanoku
- m) Sąd Rejonowy w Sanoku
- n) Inne wg potrzeb

IX. FINANSOWANIE PROGRAMU

Źródłem finansowania Miejskiego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie i Ochrony Ofiar dla Miasta Sanoka na lata 2011 – 2013 są:

1. Środki własne gminy - będące w budżecie Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Sanoku na realizację zadań dotyczących przeciwdziałania przemocy w rodzinie,
2. Środki z budżetu Województwa Podkarpackiego na realizację zadań w ramach Wojewódzkiego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie.
3. Środki pozabudżetowe uzyskiwane z różnych programów przeznaczone na realizację zadań dotyczących przeciwdziałania przemocy w rodzinie (krajowe, unijne).

Wysokość środków na realizację Programu będzie corocznie uchwalana w Budżecie Gminy Miasta Sanoka.

X. MONITORING I EWALUACJA

Realizacja Gminnego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie podlega systematycznemu monitoringowi, za który odpowiedzialny jest Kierownik Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Sanoku.

W ramach monitoringu systematycznie gromadzone będą dane dotyczące realizacji celów programu, co umożliwi ocenę postępu jego realizacji. Uzyskane informacje będą służyć sprawdzeniu efektywności i skuteczności działań Programowych. Możliwa będzie korekta sposobu realizacji programu i ewentualna jego nowelizacja.

Źródłami informacji o realizacji Programu będą:

- opinie beneficjentów działań programowych
  - dokumentacja przypadku, Niebieskie Karty
  - rejestry osób, którym świadczona jest pomoc uwzględniające m.in. informacje o podejmowanych działaniach
  - listy obecności, protokoły ze spotkań osób zaangażowanych w realizację programu
  - okresowe sprawozdania z działalności zespołu interdyscyplinarnego
  - karty pracy pracowników socjalnych
  - dokumentacja z działalności Punktu Informacyjno Konsultacyjnego ds. Problemów Alkoholowych w Sanoku oraz Punktu Pomocy Psychologiczno – Prawnej dla osób doświadczających przemocy w Sanoku a także Zespołu Interdyscyplinarnego,
  - wzory materiałów informacyjnych oraz potwierdzenia dot. ich kolportowania, wydruki materiałów publikowanych za pośrednictwem Internetu, wycinki prasowe
  - programy, konspekty szkoleń; kopie zaświadczeń, certyfikatów itp. potwierdzające ukończenie szkoleń
  - dokumentacja księgowa dotycząca wydatków ponoszonych w związku z realizacją programu.
- Informacje dotyczące realizacji programu będą opracowywane w ujęciu jakościowym i ilościowym.

LITERATURA

1. Słownik Języka Polskiego. PWN, Warszawa 1993
2. Materiały Rady Europy – 1989. [W:] „Niebieska Linia”. Nr4/1999.
3. J.Melibruda, R.Durda, H.D.Sasal: *O przemocy domowej*. Poradnik dla lekarza pediatri. PARPA, Warszawa, 1998
4. J. Lewis Herman, *Uraz psychiczny i powrót do równowagi*, GWP, Gdańsk, 2007
5. Krajowy Program przeciwdziałania przemocy w rodzinie, MPiPS, Warszawa, 2006
6. Standardy i procedury rekomendowane przy tworzeniu systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie, Ogólnopolskie Pogotowie dla Ofiar Przemocy w Rodzinie, IPZ PTP, Warszawa, 2009
7. Akty prawne (szczegółowo opisane w rozdziale II)

SPIS TABEL

Tab. 1 Problematyka przemocy w rodzinie na tle liczby osób korzystających z pomocy MOPS Sanok na podstawie przepisów ustawy o pomocy społecznej.	11
Tab. 2 Realizacja zadań w zakresie przemocy domowej w formie interwencji kryzysowej realizowanej w MOPS Sanok w ramach Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy Domowej w latach 2008 – 2010.	12
Tab. 3 Przemoc w rodzinie oraz częstotliwość jej występowania zarejestrowana w Ośrodku Pomocy Społecznej w Sanoku w latach 2009-2010	12
Tab. 4 Liczba osób poszkodowanych w wyniku przemocy w rodzinie zarejestrowana w Ośrodku Pomocy Społecznej w Sanoku	13
Tab. 5 Dane dotyczące przemocy w rodzinie rozpatrywane przez Sąd Rejonowy w Sanoku wobec mieszkańców Powiatu Sanockiego	13
Tab. 6 Sprawcy przemocy w rodzinie wśród osób starszych zarejestrowani w Ośrodku Pomocy Społecznej w Sanoku	13
Tab. 7 Dane ogólne dotyczące przestępczości ogółem zarejestrowane w Komendzie Powiatowej Policji w Sanoku.	14
Tab. 8 Dane dotyczące przemocy domowej ogółem zarejestrowane w Komendzie Powiatowej Policji w Sanoku	14
Tab. 9 Dane dotyczące sprawców przemocy domowej zarejestrowane w Komendzie Powiatowej Policji w Sanoku	15
Tab. 10 Dane dotyczące ofiar przemocy domowej zarejestrowane w Komendzie Powiatowej Policji w Sanoku	16
Tab. 11 Dane dotyczące przemocy w rodzinie rozpatrywane przez Sąd Rejonowy w Sanoku wobec mieszkańców Powiatu Sanockiego.	17
Tab. 12 Źródła informacji o przemocy	17